

Stanisław Olejnik

Twórczość naukowoteologiczna ks. prof. dra hab. Jana Pryszmonta

---

Studia Theologica Varsaviensia 29/2, 11-16

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW OLEJNIK

TWÓRCZOŚĆ NAUKOWOTEOLOGICZNA KS. PROF. DRA HAB. JANA PRYSZMONTA

Ks. Jan Pryszmont — urodzony w 1919 r. i wyświęcony na księdza w 1943 r. — wszedł późno na drogę naukowej pracy teologicznej. Choć bowiem podstawowe studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym i na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. S. Batorego w Wilnie ukończył mając 24 lata (1943), to jednak szczególnie trudne warunki w dalszych latach spędzonych pod władzą sowiecką na Wileńszczyźnie pozwalały tylko marzyć o oddaniu się nauce teologicznej. Dopiero repatriacja do Polski w r. 1959 umożliwiła mu podjęcie studiów specjalistycznych uwieńczonych w 1966 doktoratem na podstawie rozprawy pt. *Podstawy religijne etyki Wł. Solowjowa*.

Na długo przed doktoratem, bo w 1961 r., zostaje powołany na asystenta (a w 1963 — starszego asystenta) na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Tam też w 1966 otrzymuje stanowisko adiunkta, co pozwala mu podjąć szeroką działalność naukowo-dydaktyczną. Zaczyna jednak równocześnie pracę pisarską oraz przygotowywanie rozprawy habilitacyjnej. Habilituje się w 1973 w oparciu o pracę dotyczącą doktryny moralnej jednego z najwybitniejszych teologów prawosławnych drugiej połowy XIX wieku, bpa św. Teofana Pustelniaka.

Jako doktor habilitowany — a od 1975 r. docent i kierownik Katedry Teologii Moralnej Fundamentalnej ATK — staje się samodzielnym pracownikiem naukowym i w dużym stopniu odpowiedzialnym za kierunek i poziom studiów specjalistycznych w zakresie teologii moralnej we wspomnianej uczelni akademickiej. Prowadzi nadal zespół wykładów i zajęć seminaryjnych oraz włącza się w działalność innych pracowników naukowych sekcji nad przygotowaniem i promowaniem nowej kadry naukowej. Nie zaniedbuje jednak dziedziny naukowo-badawczej.

Osiągnięcia naukowobadawcze i naukowodydaktyczne prowadzą ks. docenta Pryszmonta do osiągnięcia dalszych stopni na drabinie stanowisk naukowych Uczelni. W r. 1982 otrzymuje tytuł i stanowisko profesora nadzwyczajnego. Po sześciu latach, tzn. w 1988, osiąga najwyższy stopień akademicki — zostaje profesorem zwyczajnym. Kończy formalnie swą pracę na uczelni w 1989, przechodząc na emeryturę. Można jednak mieć nadzieję, że nie kończy tym samym twórczej działalności naukowej.

Jak każdy nauczyciel akademicki, również i ks. Pryszmont w ciągu wszystkich lat swej działalności w Akademii był obciążony poważną ilością godzin dydaktycznych, a ponadto licznymi zajęciami z zakresu „administracji naukowej”. Do jego obowiązków należało jednak również pisać i publikować. I ten obowiązek wypełnił w stopniu znaczącym, może nawet wybitnym.

Jego dorobek pisarski obejmuje przeszło 140 pozycji wydawniczych, w tym dziesięć w języku obcym. Można przy tym stwierdzić, że jest to osiągnięcie — zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodycznym — duże na polskiej, dość ubogiej, niwie teologicznomoralnej. Oczywiście, charakter i poziom naukowy tego wielkiego zespołu prac wydrukowanych jest różny. Są wśród nich artykuły niewielkie, publicystyczne lub czysto informacyjne, są recenzje i sprawozdania. Ale są także książki, rozprawy i publikacje monograficzne o formacie naukowym, analityczno-krytycznym.

Zanim jednak przyjdzie nieco bliżej omawiać ten dorobek pisarski, warto choć krótko scharakteryzować jego osiągnięcia jako kierownika i promotora prac dyplomowych w Akademii. Otóż na jego seminarium magisterskim powstało 35 prac dyplomowych (magisterskich lub licencjackich). Był także promotorem czterech rozpraw doktorskich. Ta liczba promowanych doktorów może się komuś wydać niewielka, jak na 15 lat jego samodzielnej — w sensie formalnoakademickim — pracy na Uczelni. Nie jest to jednak nic dziwnego, gdy się ma na uwadze ówczesną sytuację ATK i stosunkowo niezbyt wielką liczbę promowanych w tej uczelni doktorów.

Przechodząc do bliższego omówienia publikacji ks. Pryszmonta, należy na pierwszym miejscu postawić zainicjowany przez niego i przez dwadzieścia lat redagowany *Biuletyn teologicznomoralny*, jako stały dział w specjalistycznym kwartalniku „Collectanea Theologica”. Jest to chyba największe naukowe osiągnięcie Dostojnego Autora — w sensie rozmiarów

pracy i włożonego w nią wysiłku. Ukazały się — w okresie tych 20 lat — 72 zeszyty *Biuletynu* o objętości razem około 1330 stron petiżu, z 430 artykułkami pióra 52 autorów, w tym także samego Redaktora.

Biuletyn spełniał ważną rolę informatora z zakresu wydarzeń naukowych w dziedzinie teologii moralnej oraz miejsca debiutu pisarskiego dla początkujących, głównie młodych, teologów. Dostarczał on nieprzerwanie i systematycznie informacji z zakresu moralistyki, zarówno o pozycjach książkowych, jak i czasopismach, o wypowiedziach i dokumentach papieskich i kościelnych dotyczących życia chrześcijańskiego. Niektóre sprawozdania zamieszczone w *Biuletynie* ze spotkań naukowych w kraju posiadają walor rzeczowej i krytycznej dokumentacji dla historii polskiej teologii moralnej. Można jeszcze dodać, że *Biuletyn* jako jedyny w swoim rodzaju — jeśli chodzi o teologię moralną w Polsce — organ rzeczowej i krytycznej informacji naukowej dał pod redakcją ks. prof. Pryszmonta liczący się wkład w dzieło posoborowej odnowy w tej dziedzinie teologii.

Głębsze wejrzenie we własny dorobek naukowoteologiczny Dostojnego Autora ujawnia trzy główne nurty badań i publikacji. Jeden z nich dotyczy historii rozwoju teologicznej myśli moralnej w zasięgu Kościoła powszechnego. Drugi obejmuje prace nad teologicznomoralną nauką prawosławia, głównie kręgu rosyjskiego. Wreszcie trzeci sięga do problematyki moralnej nawrócenia i pokuty. Wszystkie trzy zasługują na choćby skromne — dyktowane charakterem niniejszego artykułu — omówienie.

Pierwszy nurt badań znalazł wyraz w wielu artykułach publikowanych głównie w czasopiśmie „*Studia Theologica Varsoviensia*” i w *Encyklopedii Katolickiej* wydawanej przez Katolicki Uniwersytet Lubelski. Przede wszystkim jednak należy do niego dwustustronicowa *Historia katolickiej teologii moralnej*, stanowiąca trzon książki zbiorowej wydanej pod redakcją ks. J. Pryszmonta pt. *Historia teologii moralnej*, Warszawa 1987. Ta synteza historycznego rozwoju refleksji teologicznomoralnej w zasięgu Kościoła powszechnego, obejmująca czasy od Ojców apostoelskich do prawie naszego pokolenia, stanowi w polskim piśmiennictwie teologicznym dzieło unikalne. Jest to wynik wielu lat intensywnej pracy badawczej, zbiór pogłębianych, choć podanych w sposób przejrzysty i zrozumiały analiz historyczno-teologicznych, jednocześnie wyraz wybitnego zmysłu syntezy. Mógł się na nie zdobyć tylko wysokiej kla-

sy fachowiec, krytyczny badacz historii myśli etycznej — i to po wielu latach pracy badawczej i dydaktycznej. Książka ta posiada także wartość praktyczną, jako pomoc dla studiujących teologię.

Równie jak poprzedni, a może bardziej znaczący w dorobku piśmienniczym Profesora jest nurt badań nad teologicznomoralną nauką prawosławia kręgu rosyjskiego. Zainteresowanie dla tej wielkiej — w wymiarze ekumenicznym — sprawy przejawiał on już w swej dysertacji doktorskiej pt. *Podstawy religijne etyki Wł. Sołowjowa*, opublikowanej w: *Studia dogmatyczno-moralne*, Warszawa 1968, s. 103—201. Wybitniejszy wyraz tego — prawosławnego — nurtu badań stanowi jego praca habilitacyjna pt. *Życie chrześcijańskie jako realizacja zbawienia. Doktryna moralna bpa Teofana Pustelnika*, Warszawa 1979. Ta książka ma charakter specjalistyczny i stanowi cenny wkład do badań nad dziejami chrześcijańskiej refleksji: etycznej. Jako jednak monografia o wybitnym teologu prawosławnym — napisana przez teologa katolickiego — może się okazać bardzo przydatną praktycznie, tzn. w dialogu ekumenicznym między Cerkwią prawosławną a Kościołem katolickim.

Teologicznomoralnej myśli prawosławia i związanej z tym sprawie dialogu ekumenicznego poświęcił ks. Pryszmont wiele ze swych dalszych publikacji. Ukazuje w nich istotne treści, etapy rozwoju oraz specyfikę prawosławnej myśli moralnej. Co więcej, rozpatruje możliwości dialogu ekumenicznego w tej płaszczyźnie, a nawet perspektywę ubogacenia i inspiracji przez wartości duchowe prawosławia katolickiej teologii moralnej.

Nie znaczy to oczywiście, jakoby widział on w nauce omawianych przez siebie moralistów prawosławnych najwyższe osiągnięcia refleksji teologicznej w ogóle i czynił ich ujęcia wzorem do naśladowania. Jako uczony — teolog rozpatruje on krytycznie, lecz bardzo sumiennie i — dodajmy — z dużym szacunkiem, szczytowe osiągnięcia prawosławnej myśli moralnej kręgu rosyjskiego głównie od drugiej połowy XIX w.

Jest jeszcze jeden ważny nurt pracy badawczej i osiągnięć pisarskich naszego Autora. Dotyczy on nawrócenia (pokuty) — w sensie wewnętrznej przemiany ducha, czyli ewangelicznej „metanoia”. Tej sprawie poświęcił kilka cennych artykułów. Analizuje w nich zarówno treść tej idei religijnej i jej rolę w wysiłkach na rzecz odnowy chrześcijaństwa w różnych okresach dziejów Kościoła, jak też potrzebę i perspektywę jej realizowania w czasach obecnych.

Omawianie twórczości pisarskiej zamknijemy wzmianką o ostatnio wydanej książce ks. prof. Pryszmonta, *U podstaw chrześcijańskiej formacji moralnej* (Częstochowa 1987). Jest to zbiór jego — w przeważającej mierze już poprzednio publikowanych — artykułów, z których część ma także wartość praktyczną, tzn. może być przydatna dla szerszego grona duszpastry polskich.

Rozpatrzone powyżej osiągnięcia pisarskie Profesora, choć dominują w jego dorobku naukowym, nie wyczerpują jednak treści tego dorobku. Dlatego też należy jeszcze zwrócić uwagę na inne płaszczyzny jego działalności naukowej i choćby w lapidarnym skrócie zestawić wyniki tej działalności.

W promowaniu nowej kadry teologów pomagał innym pracownikom naukowym Akademii. Przez swe recenzje, wymagane do promocji, uczestniczył w 15 pomyślnie zakończonych przewodach doktorskich. Pomógł również trzem innym teologom do naukowego usamodzielnienia przez fachowe oceny ich rozpraw i dorobku naukowego oraz trzem już habilitowanym w przewodzie unadzwyczajenia.

Mając na uwadze, wskazane wyżej osiągnięcia naukowe Profesora, trudno się dziwić, że jest on wysoko ceniony w polskich środowiskach naukowoteologicznych. Mogą o tym świadczyć między innymi: członkostwo Towarzystwa Naukowego KUL, aktywne uczestnictwo w kongresach Polskich Teologów oraz w dorocznych zjazdach Sekcji Polskich Teologów Moralistów, wreszcie stanowisko sekretarza (naukowego) redakcji wyżej wspomnianego specjalistycznego kwartalnika „Collectanea Theologica”.

Ks. Jan Pryszmont jest jednak znanym i cenionym teologiem nie tylko w Polsce, lecz również za granicą, dokąd podejmował swe liczne wyjazdy jako prelegent i skąd sprowadzał do nas z prelekcjami teologów zachodnioeuropejskich. Za granicą znają go przede wszystkim jako znawcę teologii i duchowości prawosławnej.

Od swego usamodzielnienia, tzn. od 1973 r. należy do grona członków międzynarodowego i międzywyznaniowego towarzystwa naukowego Societas Ethica, uczestnicząc regularnie w corocznych kongresach tego towarzystwa, odbywanych w różnych krajach europejskich. Systematycznie też brał udział w — co dwa lata urządzanych — kongresach teologów moralistów języka niemieckiego (Internationale Vereinigung Deutschsprachiger Moraltheologen und Ethiker). Należy wreszcie do frankofońskiego Association pour l'Etude de

la Morale uczestnicząc w pewnym zakresie w pracach tego stowarzyszenia naukowego.

Wyrazem zażyłych kontaktów z teologami zagranicznymi, zwłaszcza z Republiką Federalną Niemiec i z Austrii, a jednocześnie czynnikiem ożywiającym te kontakty, było powołanie w r. 1967 Profesora Pryszmonta na stanowisko rzecznika wymiany naukowej między ATK a Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu im. J. Gutenberga w Moguncji. Kierował tą akcją przez 10 lat, z wielkim pożytkiem dla Akademii i polskiej teologii w ogóle. Spektakularnym wyrazem potęgujących się kontaktów i więzi naukowych teologii polskiej z teologią zachodu był doktorat honoris causa nadany przez ATK wielkiemu przyjacielowi Polski i polskich teologów profesorowi Uniwersytetu w Moguncji J. G. Zieglerowi, którego to doktoratu promotorem stał się właśnie ks. J. Pryszmont.

Swą prezentację i ocenę twórczości naukowoteologicznej ks. profesora dra hab. Jana Pryszmonta mogę zamknąć zdaniem nawiązującym do jednego — historycznego nurtu jego dorobku pisarskiego: przejdzie on do historii teologii moralnej jako jeden z najbardziej zasłużonych jej reprezentantów w Polsce drugiej połowy XX w.

S. Olejnik